

ELS PRENOMS DE LA CIUTAT DE BALAGUER

ALS SEGLES XVII, XIX I XX

TONI HERMOSO PUA

Aquest estudi tracta dels prenoms que es van enregistrar a la ciutat de Balaguer durant els segles XVII, XIX i XX. Es pretén, a partir de les dades recollides, de posar en relleu quin ha estat el procés evolutiu dels noms de persona a Balaguer, i quins són els factors que influeixen en les diferents tendències al llarg del temps.

El meu treball recull els noms de bateig que s'han enregistrarat a la parròquia de Santa Maria de Balaguer —inclou les esglésies del Miracle, Sant Salvador, Sant Domènec, Sant Josep i Sant Crist— als segles XVII, XIX i XX, exactament durant tres quinquennis que corresponen a cadascun dels terços en què he dividit el segle, amb la intenció que aquests períodes representin tota la centúria. Així, a partir d'ara, la informació d'aquests segles es refereix només als anys estudiats dins de cada període, que són els que tenim documentats:

segle XVII: 1605-1609
1644-1649
1678-1682

segle XIX: 1804-1808
1839-1843
1877-1881

segle XX: 1915-1919
1957-1961
1980-1985

El procés ha començat amb la recopilació dels noms que es van posar als nens i nenes que van nàixer a Balaguer durant aquests períodes. I no solament vaig anotar el primer prenom, sinó tots els noms de pila amb què van inscriure els nounats al Llibre Baptismal, sense fer-ne cap distinció segons l'ordre d'imposició.

El segon pas de la metodologia va ser ordenar per ordre alfabètic els noms d'home i els de dona, classificats en dos llistes per a cadascun dels quinquennis,¹ indicant el nombre de vegades que hi apareix cada prenom i les formes que hi presenta — per exemple, algunes de les variants de *Josep* són: *Joseph*, *Jusep*, *Juseph*, *Jpth*, *Jose*, *Josef*, *Josep Antoni*, *Josep Maria*, etc.—, sovint sense accents ni majúscules, tal com figuren a les fonts originals.

El tercer pas ha estat seleccionar els prenomes que s'han enregistrat més vegades durant cada quinquenni per saber quins són els que ocupen els primers llocs de freqüència. A partir d'unes taules² que recullen la relació de freqüència en tants per cent, per a homes i per a dones, he preparat uns gràfics de barres, mitjançant els quals es pot constatar la proporció de cada prenom durant els tres quinquennis que conformen el segle.

L'eix horitzontal recull els vuit o deu prenomes més comuns en el conjunt del segle —transcrits segons la forma comptabilitzada més vegades durant aquells anys—, i l'abscissa vertical representa el percentatge de freqüència d'aparició de cada prenom. La columna designada «altres» incorpora la resta de noms recollits dins el període considerat, però que no apareixen amb tanta regularitat.

Finalment, he seleccionat els cinc prenomes masculins i els cinc de femenins que coincideixen en els tres segles i que, a més a més, es manifesten com a molt freqüents. Un gràfic de línies per a cada sexe mostra l'evolució d'aquests prenomes des del segle XVI fins al XX. Un primer contacte amb els prenomes ens permet de traure algunes conclusions parcials.

1. Les dimensions d'aquesta comunicació no permeten d'incloure-hi aquestes llistes amb tots els noms de persona, ni tampoc les taules amb els percentatges de freqüència d'aparició dels prenomes més importants.

2. Vegeu la nota 1.

CONCLUSIONS PARCIALS

Al llarg de molts anys, a l'hora de triar un nom, s'elegia d'entre els que ja portaven els antecessors del nadó. A més, el nombre de prenom per a cada nounat varia al llarg del temps. En general, trobem un únic nom per a nen o nena el 1980; individus que porten tres prenom diferents al segle XIX; i de dos a cinc prenom al XVII (fins i tot un cas amb set prenom el 1605, *Francesch Ramon Jacinto Bonaventura Hieronim Pere Simeon*). També es dona una reducció, amb el pas del temps, del nombre de variants d'un mateix prenom, quantitat que era considerable al segle XVII.

Els noms de fonts dels homes són lleugerament més variats que els de les dones en els períodes estudiats dels segles XVII i XIX. D'altra banda, durant el segle XX augmenta la quantitat de prenom femenins respecte dels masculins.

El corpus antroponímic es va enriquint a mesura que avança el temps i veiem que al segle XX pràcticament n'ha doblat el nombre de prenom respecte del XVII. Al segle XIX, els prenom es presenten en castellà i mantenen aquesta forma fins ben avançat el nostre segle, moment en què es tornen a registrar les formes catalanes genuïnes acompanyades, a més, de gran quantitat de noms d'origen forà.

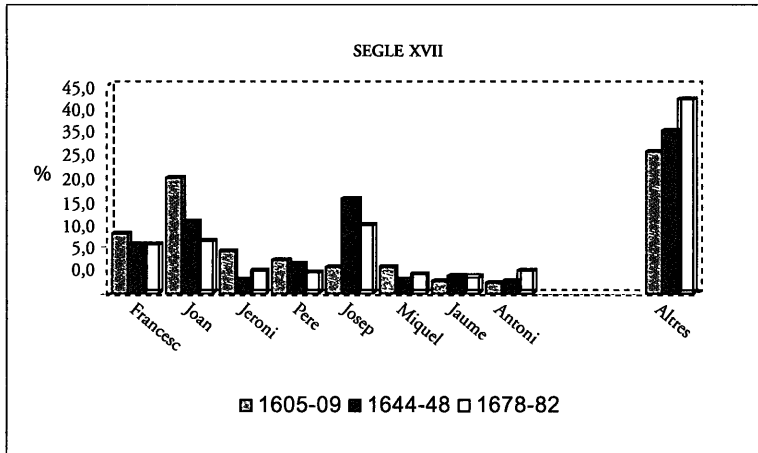
La presència de prenom dobles no és gaire representativa:

Al segle XVII només trobem el cas de *Joan Batiste*, amb el femení corresponent.

Al segle XIX trobem *Francisco de Paula* i *Francisco de Assis*, *Juan Evangelista* i *Joan Bautista*. I els femenins *Francisca de Paula* i *Josefa de Calasanz*.

Al segle XX el doble prenom registra una proporció més elevada entre els inscrits. Es pot comprovar com els prenom més populars contribueixen a les composicions: *Josep Antoni*, *Josep Maria*, *Joan Carles*, *Joan Miquel*, *Miquel Angel*, *Juan Antonio*, *Juan Ramon* i *Francesc Xavier*. Pel que fa a les dones, destaquen *Anna Maria*, *Ana Belen* i *Ana Daisy*, ja que els falsos compostos o compostos sintàctics de *Maria* més un altre nom només els he comptabilitzat segons aquest altre nom.

PRENOMS MASCULINS AL SEGLE XVII

L'anàlisi dels prenoms en el temps comença amb l'estudi del segle XVII, justament dels anys que van de 1605 a 1609, de 1644 a 1648 i de 1678 a 1682, respectant la distribució del segle en terços.

El nombre de prenoms que trobem per a cada persona batejada durant el segle XVII no és fix, i encara que es dona algun cas que recull un únic nom o bé casos amb més de cinc prenoms, el més comú és trobar la inscripció en català i amb dos, tres o quatre prenoms diferents.

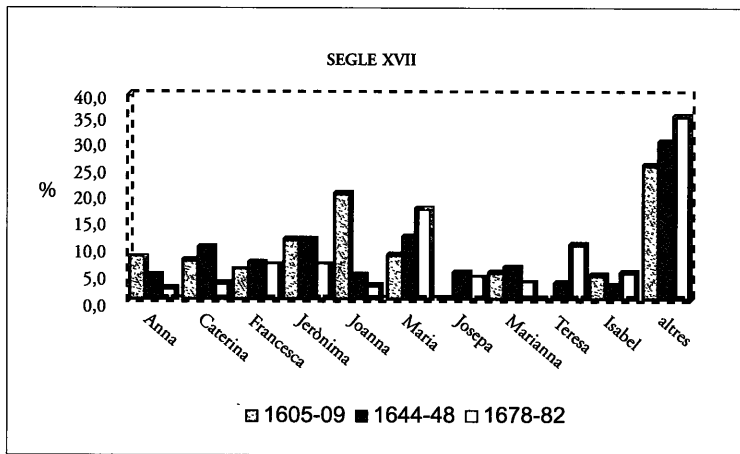
Si observem el gràfic, podem veure que els prenoms més freqüents són *Joan*, *Josep* i *Francesc*, seguits de *Pere*, *Jerònim*, *Miquel*, *Jaume* i *Antoni*.

Del 1605 al 1609, un 25% dels prenoms l'ocupava *Joan* i disminueix a la meitat en el tercer període estudiat. El procés invers es dona amb *Josep*, el qual tendeix a augmentar respecte del primer terç de segle.

El percentatge de *Francesc* es manté constant sobre un 10% al llarg del temps.

La fracció «altres» augmenta amb el curs dels anys. Cap a final de segle, el ventall de prenoms masculins és més gran, de 30'8% durant el primer quinquenni passa a 42'2% al tercer.

PRENOMS FEMENINS AL SEGLE XVII

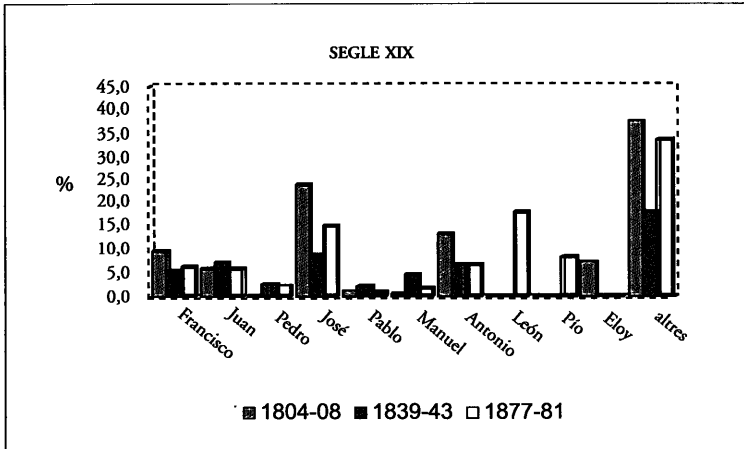

Pel que respecta a les dones del segle XVII, els pre noms més vegades posats són *Maria*, *Joanna* i *Jerònima*. En segon terme, destaquen *Francesca*, *Caterina*, *Anna* i *Marianna*. I podem dir que *Teresa*, *Isabel* i *Josepa* també són bastant corrents en aquest segle.

Maria és el pre nom més important de tot el període i va augmentant progressivament, contràriament a *Joanna* i *Anna*, que tendeixen a disminuir. *Teresa* i *Josepa* són dos pre noms que adquireixen rellevància a partir del segon terç del segle. Quant al bloc «altres noms», veiem que presenta una tendència ascendent imitant els resultats dels pre noms masculins corresponents als mateixos anys, però amb uns percentatges més baixos.

Noms corrents en aquest segle com *Caterina*, *Jerònima*, *Marianna* i *Joanna* —aquest últim amb un 21% de freqüència al primer quinquenni estudiat— no els tornem a trobar més o bé són poc corrents, cosa que ens fa pensar que són noms que van estar de moda només durant aquell temps.

PRENOMS MASCULINS AL SEGLE XIX

El segle XIX l'he dividit en els quinquennis que van de 1804 a 1808, de 1839 a 1843 i de 1877 a 1881.

La majoria dels batejats s'enregistren amb tres prenoms i, en general, els noms de font durant aquest segle no es presenten en català —llevat de prenoms tan populars i arrelats al país com *Josep*, *Joan* o *Antoni*, que combinen la variant castellana amb la catalana. El nom més freqüent és *Josep*. Després vénen *Antonio*, *Francisco*, *Juan* i *Leon*.

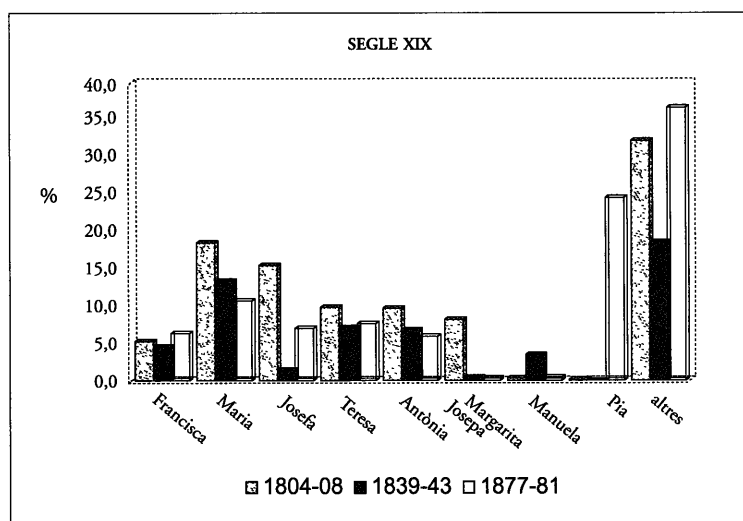
Troblem prenoms habituals en un període determinat, com *Eloy*, *León* o *Pío*, que no tenen presència en els altres quinquennis. *Eloy* probablement devia estar de moda durant el primer terç del segle. Per als casos de *León* i *Pío*, amb una freqüència d'un 18'1 i un 8'6%, respectivament, en el tercer quinquenni estudiat, hi ha una explicació molt lògica, ja que del 1846 al 1878 hi va haver el papa Pius IX i fins al 1903, Lleó XIII.

Pedro és un dels noms corrents en aquesta època, però no tant com al segle anterior. Per un altre costat, *Pablo* només registra una freqüència d'un 2'3% durant el segon quinquenni, moment en què es bategen més nens amb aquest prenom.

He d'esmentar que durant el segon quinquenni es dóna el cas de 360 nens el segon prenom dels quals és *José Oriol*. I segons comprovem al Llibre de Baptisme, *José Oriol* és el nom del mossèn que va celebrar la cerimònia; per tant,

el 22'1% de *José Oriol* que es recullen no es reflecteix al gràfic ni tampoc l'he inclòs a la fracció «altres» perquè no distorsioni les dades reals, ja que podem tenir la certesa que a aquests nens no els designaven usualment amb els segons prenom. Sabem que la imposició del tercer prenom era un privilegi reservat al capellà que oficiava la cerimònia de bateig.

PRENOMS FEMENINS AL SEGLE XIX

Al segle XIX destaca el prenom *Maria*. Hi predominen també *Teresa*, *Josefa*, *Antonia* i *Francisca*. La pràctica, tan comuna en aquells anys, de batejar les nenes amb els prenom feminitzats dels homes és actualment un costum en retrocés.

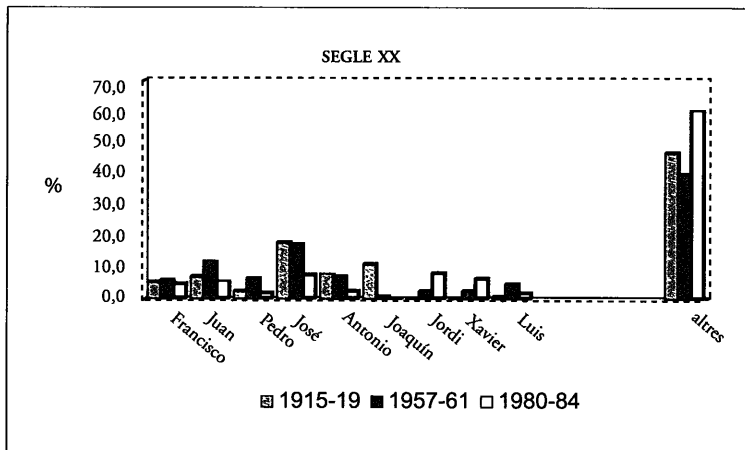
Margarita és un dels noms de moda durant el primer terç de segle i *Manuela* durant el segon. També, i com esdevé amb els prenom masculins, és palesa la influència del papa Pius IX durant el tercer quinquenni en quasi un 25% de nenes dites *Pia*.

Els valors de la fracció «altres» són molt similars als dels homes del mateix segle.

La influència del capellà en la tria dels noms és rellevant, com passa amb els antropònims masculins del mateix període. El percentatge d'aparició de *Josefa* és d'un 23'4%; i si li restem el 21'8% de vegades que l'he recollit com a *Josefa*

Oriola, ens resulta un valor d'un 1'6% en el període que va de 1839 a 1843. Aquest 21'8% de dones que porten com a segon prenom *Josefa Oriola* és un percentatge important; per això, l'esment aquí encara que no el reflecteixi el gràfic.

PRENOMS MASCULINS AL SEGLE XX

Aquest segle l'he dividit en els quinquennis que van de 1915 a 1919, de 1957 a 1961 i de 1980 a 1984.

Destaca en gran manera la proporció d'«altres noms», que equival gairebé a la meitat dels noms enregistrats —el recompte en el darrer terç de segle arriba a un 60%.

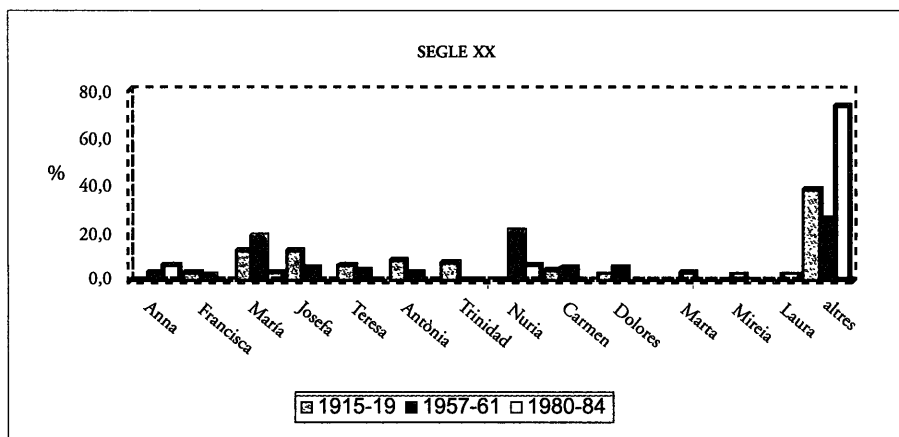
El prenom amb els valors absoluts més elevats durant tot el segle és *Josep*, amb la particularitat que en aquests anys apareix com a forma composta —*Josep Antoni*, *Josep Oriol* i *Josep Maria*.

Segueixen, per ordre d'importància, *Juan*, *Antonio*, *Francisco* i *Pedro*, mantenint la tradició del segle anterior. I a continuació dominen *Joaquín*, *Jordi*, *Xavier* i *Luis*.

Si considerem que els nens enregistrats amb el nom *Xavier* realment s'haurien d'incloure com a variants de la forma *Francesc* —per la devoció a sant Francesc Xavier—, encara pujaria més la columna del percentatge de *Francesc* al gràfic. El 1957 passaria d'un 5'8% a un 8'1%, i al 1980, d'un 4'6% a un

11'3%. Però respectant les formes que apareixen al Llibre de Baptisme, he agrupat com a prenom diferents *Francesc* i *Xavier* en els casos en què apareixien així i els he classificat com a variant de *Francesc* si havien inscrit el nen en la forma composta.

PRENOMS FEMENINS AL SEGLE XX

L'elevat percentatge de la columna «altres» —més d'un 70% en el tercer quinquenni— indica una gran diversitat de prenom, la qual cosa vol dir que en els darrers anys hi ha pocs noms representatius en el món de les dones. En conjunt, el nom més freqüent és *Maria*. A les fonts originals de mitjan segle XX, l'he trobat en moltes formes compostes amb un nom de santa o una advocació de la Mare de Déu —sobretot amb *Carmen*, *Angeles*, *Dolores* i *Pilar*—, però només l'he comptabilitzat quan la nena apareixia enregistrada en la forma simple *Maria*.

La presència d'*Anna* va augmentant progressivament al llarg del segle. Durant el segon quinquenni és majoritari *Núria*, i *Trinidad* està en voga durant el primer terç.

Els prenom típics del segle anterior —*Francesca*, *Josepa*, *Teresa* i *Antonia*— continuen tenint vigència en els dos primers períodes estudiats. Així mateix, nenes que es diguin *Carmen* i *Dolores* només consten inscrites durant aquells anys.

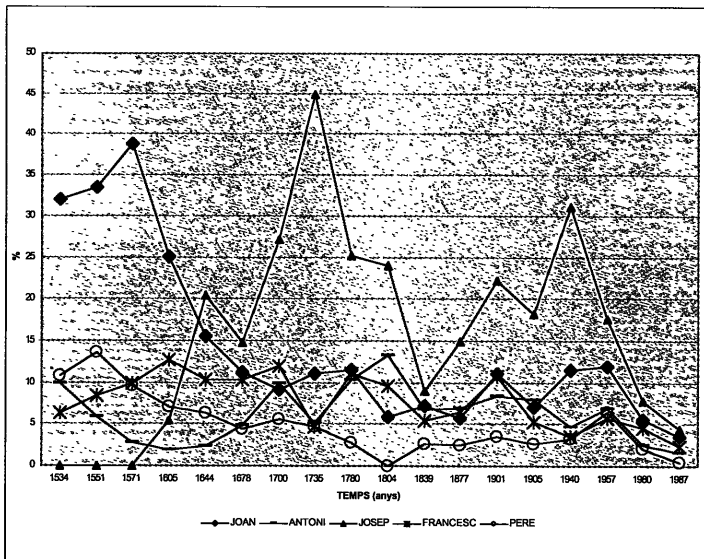
Al tercer període estudiat són importants noms com *Marta*, *Mireia* i *Laura*, ja de caire més original.

EVOLUCIÓ EN EL TEMPS DELS PRINCIPALS PRENOMS

En aquest apartat veurem el seguiment dels prenom l'aparició dels quals és comuna al llarg dels segles estudiats. Hi ha cinc prenom masculins que es repeteixen en els tres segles i que, a més a més, es manifesten com a molt freqüents. Es tracta de *Josep*, *Joan*, *Antoni*, *Francesc* i *Pere*.

He elaborat un gràfic de línies que ens permet de comprovar quina és la freqüència d'aparició d'aquests cinc prenom en un moment determinat i l'evolució que segueixen al llarg del temps. El gràfic, a part dels segles XVII, XIX i XX, recull dades pel que fa al XVI, XVIII i uns quinquennis diferents del XX. Aquesta informació l'he pogut ampliar gràcies a l'estudi dut a terme per M. Àngels Regué i Solé,³ sobre l'antroponímia de Balaguer.

ELS PRINCIPALS PRENOMS MASCULINS AL LLARG DEL TEMPS

3. Treball de curs de l'assignatura Lexicologia Catalana: «Estudi d'antroponímia. Ciutat de Balaguer durant els segles XVI-XX».